

AALST 3 MAART 2023

Guatemalteekse verkiezingen worden historisch

Vandaag zijn de militairen terug van weg geweest. Na de ondertekening van de vredesakkoorden einde 1996 werd het leger terug de kazernes in gedreven. Gedurende tientallen jaren hadden ze de hele maatschappij gemilitariseerd. Alle mogelijke civiele instellingen en administratieve taken hadden ze overgenomen, van president, over ministers, gouverneurs en directeurs van de staatsinstellingen tot lokale officieren in het binnenland waaraan de burgemeesters in laatste instantie onderworpen waren. Het leger werd nu afgehouden van het politiek beleid. Dat ging enkele jaren min of meer goed. Maar ondertussen viel de samenleving in een gezagsvacuüm. En na enkele jaren ging de maatschappij door een proces van verval en corruptie. En dat gaf dan weer aanleiding om die corruptie frontaal te lijf te gaan. In 2007 zag een Internationale Commissie tegen de Straffeloosheid het licht met de steun van de Verenigde Naties. Tegelijk werden de klachten van de slachtoffers van de staatsterreur, begaan tijdens het intern gewapend conflict, almaar luider. De corruptie werd systematisch aangepakt. Een heel zichtbaar hoogtepunt daarvan was te zien toen de Internationale Commissie tegen de Straffeloosheid, onder auspiciën van de Verenigde Naties, de toenmalige president Otto Pérez Molina en de vicepresident Roxana Baldetti in 2015 kon ontmaskeren als zijnde de spin in het netwerk van een miljoenen corruptieschandaal. Daarnaast dook meer en meer een structuur van georganiseerde misdaad op. Mede dankzij de Internationale Commissie tegen de Straffeloosheid, in samenwerking met het Openbaar Ministerie van Guatemala, werden talrijke hoge personaliteiten, zowel ex-militairen voor oorlogsmisdaden als regeringsfunctionarissen, militairen en leden van de financiële elite voor corruptie ontmaskerd en achter de tralies gezet.

Broeien in een gouden kooi

In Guatemala zijn praktisch geen gevangenen voorhanden die min of meer een waardig en leefbaar bestaan bieden aan de gevangenen. Laat staan aan dezen die gewoon zijn om een bepaalde status en comfort te genieten. Daarom werd de militaire kazerne Mariscal Zavala omgetoverd tot een aanhoudingcentrum voor ex-militairen beschuldigd van oorlogsmisdaden, voor militairen die vandaag betrapt worden op corruptie en machtsmisbruik, zoals de voormalige president en ex-generaal Otto Pérez Molina en voor belangrijke burgers die zich te buiten gingen en veroordeeld werden. Men kan zich voorstellen wat voor een opgehoopte en opgekropte frustratie op een kleine oppervlakte er aan het broeien ging.

President Jimmy Morales (2016-2020), die trouwens de Internationale Commissie tegen de Straffeloosheid buiten bonjourde nadat de commissie te dicht op zijn corrupt vel zat, werd dankzij illegale financiering tot president verkozen. Hij had geen enkele partij achter zich. Maar het feit dat hij een bekende TV figuur was en dus heel populair bij een deel van de bevolking, maakte het een groep militairen gemakkelijker om hem naar voor te schuiven als hun kandidaat.

Het waren vooral twee belangrijke feiten, die een sociale aardbeving veroorzaakten. Vooreerst de veroordeling van genocidaire ex-generaal en staatschef *de facto* Efraín Ríos Montt, door een à propos nationaal tribunaal. En anderzijds het ontdekken en bestraffen van illegale financiering van partijen en presidentskandidaten. Een achttal hoge piefen in de financiële wereld van het land drukten in het openbaar daarover hun spijt uit. Dit alles schudde vele en belangrijke individuen van de elites wakker. Ze gingen zich regelrecht keren

tegen de vruchten van de vrede. Ze zegden dat ze te veel toegegeven hebben aan de democratie en aan de mensenrechten. Het ziet er naar uit dat de huidige machthebbers van het land er naar streven om een situatie te creëren die gelijk staat aan die van vóór de afspraken, gemaakt tijdens de vredesakkoorden. Dit wil zeggen, alles wat er overeengekomen werd, zoals de rechten van de inheemse bevolking, de oplossing van de vele conflicten rond grondbezit in het binnenland, het vervolgen van de straffeloosheid en nog veel meer, worden 'on hold' gezet of teruggeschroefd. Ze gaven een duidelijk signaal: 'Tot hier en niet verder!' Dit land is ons land. De Verenigde Naties, de VS, andere landen zijn pottenkijkers en moeten buiten onze interne aangelegenheden gehouden worden.

Het zou normaal verwondering wekken dat toenmalige president Donald Trump van de VS zich stilhield in heel deze situatie van corruptie en bedrog. Maar voor hem was het van belang dat er goede afspraken gemaakt werden met de regering van Guatemala om de problematiek van de massale migratie naar het noorden het hoofd te bieden.

De huidige president Alejandro Giammattei zette de nefaste trend verder. Hij zelf is niet zo machtig als gedacht wordt, maar hij heeft wel de handigheid om zich te omringen met handlangers. En zo slaagde hij erin een grote aanhang te veroveren in het Congres en zijn mannetjes te zetten in de verschillende gerechtshoven, het Hooggerechtshof, het Grondwettelijk Hof en nu ook het Hoog Kiestribunaal.

Voorafgaande fraude

De Werkgroep Guatemala van EU-LAT Network kwam digitaal samen op 21 februari. EU-LAT Network is een koepel van een veertigtal NGO's en solidariteitsgroepen uit elf landen van de Europese Unie. Het secretariaat is gevestigd in de kantoren van 11.11.11. Tijdens de virtuele vergadering kregen we advocaat Frank LaRue 'over de vloer.' In vroegere tijden was hij lid van het 'Comité Pro-Justicia y Paz de Guatemala,' daarna coördinator van de mensenrechtengroep CALDH. En nog later Speciale Rapporteur ter Bevordering en Bescherming van het Recht op Vrijheid van Mening en Meningsuiting in de VN van augustus 2008 tot augustus 2014.

Wat betreft de verkiezingen, die in juni dit jaar plaatsgrijpen, is het volgens hem duidelijk dat er nu al zodanige restricties ingebouwd worden door het Hoog Kiestribunaal dat men kan spreken van voortijdige fraude. Hijzelf behoort tot '*Guate verifica*,' een burgerinitiatief voor waarneming van de evolutie van het aangangzijnde kiesproces. Voor hem is de fraude nu al begonnen nog voor er sprake is van de tocht naar de urnen in juni dit jaar. Enerzijds weigerde de Hoge Kiesraad de Beweging voor de Bevrijding van de Volkeren (MLP) te registreren. Een vertegenwoordiger van de MLP probeerde samen met zijn advocaten de magistraten van de Hoge Kiesraad te ontmoeten zonder succes. De MLP krijgt een tijdsperiode om het besluit van de Hoge Kiesraad aan te vechten.

We herinneren ons een gelijkaardig politiek incident dat zich voordeed bij de laatste verkiezingen in 2019. Toen sloot de Hoge Kiesraad Thelma Aldana uit. Zij was de voormalige Procureur-generaal van het Openbaar Ministerie en als zodanig medewerker met de Internationale Commissie tegen de Straffeloosheid. Ze kwam op als kandidaat voor de partij Semilla. Haar werden vermeende onregelmatigheden bij het Kantoor van de Rekenkamer aangerekend. Ze was wel de belangrijkste kanshebber bij de verkiezingen en beloofde een frontale strijd tegen de corruptie aan te gaan. Van de dertig politieke groeperingen die reeds geregistreerd zijn, is tot nu toe de MLP de eerste die het onmogelijk gemaakt wordt op te komen door een manoeuvre dat gericht is tegen de inheemse volkeren.

Discipel van Vlaamse missionarissen

Enkele jaren geleden sprak ik in Mazatenango met Mauro Vay Gonón, die in 1992 de boerenorganisatie Codeca oprichtte en de beweging sindsdien coördineert. Tijdens het gesprek liet hij me verstaan dat hij een discipel is van Vlaamse missionarissen die in zijn streek actief waren in de parochiepastoraal. Later, in 2019 richtte Codeca een politieke arm op, die ze de naam Beweging voor de Bevrijding van de Volkeren (MLP) meegaven. Met slechts één maand verkiezingscampagne haalden ze toen bijna een half miljoen stemmen binnen, ondanks fraude. Tijdens een interview met de Zweedse reporter voor Latijns-Amerika Dick Emanuelsson deelde hij mee dat ze dit jaar niet mogen meedoen, 'omdat we gelijk staan in de peilingen met de kandidaat van de regeringspartij.' Reeds tweemaal werden ze afgewezen door het Hoog Kiestribunaal (TSE) voor inschrijving in de verkiezingen van juni. 'Het is duidelijk hoe bang de Guatemalteekse oligarchie is voor de MLP,' zei hij nog. Repressie en staatsterrorisme, voornamelijk door de strijdkrachten, hebben tot nu toe vijftig levens geëist van de beweging. De laatste leider werd op 5 december 2022 vermoord na het interview dat op 24 november 2022 plaatsvond tijdens de tweede bijeenkomst van Abya Yala aan de rand van Guatemala Stad. Het besluit om MLP de toegang tot de verkiezingsstrijd te ontzeggen zou volgens Mauro Vay Guatemala wel eens kunnen veranderen in een tweede Peru, met name een volksopstand. Daarom waarschuwt hij dat de Guatemalteekse machthebbers, geconcentreerd in het CACIF (de koepel van landbouw-, handels-, industriële en financiële verenigingen) in samenwerking met het leger 'een nieuwe oorlog in Guatemala uitlokt.'

Een tweede fraude-ingreep

Zury Ríos, dochter van Efraín Ríos Montt, ex-generaal en genocidair die aan de macht kwam en staatschef *de facto* werd na een staatsgreep, werd wel ingeschreven als kandidaat voor de verkiezingen. Haar registratie werd afgewezen door inheemse de gemeenschappen van de dorpen waar bloedbaden werden aangericht, die als misdaden tegen de menselijkheid en zelfs als genocide werden gebrandmerkt. De inheemse volkeren zijn woedend over het besluit van het Hoog Kiestribunaal. Volgens de grondwet van Guatemala verbiedt artikel 186 familieleden tot en met de vierde graad van bloedverwantschap van een pleger van een staatsreep zich kandidaat te stellen voor het presidentschap. Maar de registratie is toch doorgegaan. Het Hoog Kiestribunaal was lauw over de redenen waarom het Zury Ríos als presidentskandidaat registreerde. Maar de mogelijkheid bestaat dat het besluit wordt aangevochten en haar registratie toch nog wordt ingetrokken.

Het nut van internationale waarnemers tijdens verkiezingen

Op onze vraag of het zin heeft dat de Europese Unie waarnemers stuurt naar de verkiezingen, antwoordde onze informant Frank LaRue dat dit geen nut heeft, indien men alleen maar komt 'kijken' op het moment zelf van de verkiezingen. Want de fraude is al gepleegd. Als men komt om de zaken op voorhand in te schatten, dan is het nuttig. Hij zei dat 'er reeds een technische equipe van de Europese Unie naar Guatemala gekomen is om de zaak voor te bereiden en dat is nuttig. Alles hangt af van het mandaat dat de Europese delegatie zal meekrijgen. Eens ter plaatse, moet er tijd uitgetrokken worden, thema's bekeken, zien welke informatie het publiek van het Hoge Kiestribunaal te zien en te horen krijgt, wie er al dan niet (mogen) deelnemen als kandidaten aan de verkiezingen en waarom, op welke hoogte er transparantie van gegevens is en zoveel zaken meer. Bovendien is het nodig dat de technici van de Europese Unie samenwerken met de wettelijke Guatemalteekse technici op dat vlak. En dan is het zeker nuttig dat er waarnemers ter plekke zijn.

Frank LaRue besluit dat de komende verkiezingen van historisch belang zijn. De machtsstructuren in het land voor de toekomst staan op het spel. Het gaat over het staatsmodel. Over de uitoefening van de macht op een al dan niet democratische wijze, in een al dan niet reële rechtsstaat.